



Metamorphose, winnend ontwerp van de prijsvraag Energielandschappen voor het landelijk gebied, die werd uitgeschreven door NLBW. Ontwerpteam en beeld: Nol Molenaar, Mark Dijkstra en Hans Klunder

# Intelligente energietransitie: standpunten als startpunten

**De aanpak van het coronavirus is een fraai voorbeeld van complementaire verantwoordelijkheden. Het Rijk stelt duidelijke kaders, gemeenten handhaven, zorgcentra organiseren opvang, ondernemers beschermen klanten en medewerkers en particulieren houden anderhalve meter afstand. Belangrijke succesfactoren zijn een overtuigend *moeten*, *willen* en *kunnen*. De energietransitie lijkt erop maar is toch anders.**

**Peter van Rooy, directeur van NederLandBovenWater, doet aanbevelingen aan gemeenten.** PETER VAN ROOY

De EU en het Rijk onderkennen in democratische meerderheid dat een drastische CO<sub>2</sub>-reductie nodig is om klimaatverandering af te remmen. Dertig RES-regio's werken voor de komende tien jaar de ambities van de regio voor hernieuwbare energie op land uit. Vooral nog gaat het om elektriciteitsvoorzieningen, later volgen warmtevoorzieningen. Provincies, gemeenten, energiebedrijven en andere partijen werken het (inter)nationale klimaatakkoord uit. Hun ambities reiken verder dan de eerdere inschatting van regionale mogelijkheden.

Het *moeten* is ongeschonden uit de coronacrisis gekomen. Het *willen* eveneens, door de bank genomen ook bij particulieren die zonnepanelen en warmtepompen inmiddels als logisch onderdeel van woonwijken beschouwen. Bij windturbines is het beeld diffuus: felle protesten halen veelal de media, terwijl er tegelijkertijd ook veel burgerinitiatieven voor windenergie zijn. Dan het *kunnen*. Technisch is het elektriciteitsnet niet klaar voor grootschalige decentrale opwekking. Financieel staan we voor een forse economische recessie met alle gevolgen voor subsidiemogelijkheden, prijzen van fossiele energie (historisch laag) en werkgelegenheid (dreigende werkloosheid). Personeel en vakmensen zijn schaars en kennis is niet uit een blik te trekken.

“Intelligente transitie? Dat is een transitie die we met zeventien miljoen mensen vormgeven. Rollen veranderen, burgers participeren en zijn zoveel mogelijk ‘eigenaar’ van de omslag. Energiebronnen zijn immers ‘onze bronnen’ en het energiesysteem is ‘ons systeem’. De overheid draagt op elk niveau coöperatief bij; stap voor stap in een grote systeemverandering.”

Barto Piersma,  
directeur Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO)

## Verduurzaming: There Is No Alternative

Zowel bij de corona-aanpak als bij de energietransitie hangen het moeten en het willen nauw met elkaar samen. Voor beide geldt ‘TINA’, vrij naar de Britse premier Margareth Thatcher veertig jaar geleden: *There Is No Alternative*.

Het succes van een aanpak valt of staat met de overtuiging

hiervan. Niet als een geloof of als een romantisch verlangen, maar als feitelijke kennis met een aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid. Willen we als acht miljard mensen niet als lemmingen in een ravijn springen, dan is aan verduurzaming eenvoudigweg niet te ontkomen. Waar populisten dit ontkennen om de feeststemming niet te bederven is het wachten op massaal mislukte oogsten, watertekorten in de zomer, wateroverlast in de winter, bosbranden, insectenplagen, orkanen en wellicht een nieuw viraal cadeau van een andere diersoort.

“Het belangrijkste dat er moet gebeuren? Het inregelen van voorwaarden om alle stakeholders in positie te brengen om maximaal bij te dragen. Denk hierbij aan regelgeving en middelen voor (1) financieel haalbare warmteprojecten, (2) een kader voor verdeling van schaarse netwerkcapaciteit, (3) meer verplichting van zon-op-daken bij bedrijfsgebouwen en (4) laagvlieggebieden in relatie tot windturbines. Basale punten maar in de omzetting van de energiestrategieën naar uitvoering van cruciaal belang.”

René Peusens,  
Procesregisseur Regionale Energie Strategieën (RES)  
provincie Noord-Brabant

## Omstandigheden niet eenvoudiger

In vergelijking met een half jaar geleden is het *kunnen* er niet eenvoudiger op geworden. In mijn, in november 2019 verschenen, overzichtspublicatie *Energie als Gebiedsontwikkeling* was dat ook al de zwakste schakel in de trits *moeten-willen-kunnen*, maar leek het nog vooral een keuze. Thans zijn de omstandigheden beduidend bepalender. Vrijwel zeker gaat de transitie meer tijd kosten.

Technisch is een infrastructuur, waaraan een eeuw is gewerkt, niet in tien jaar tijd te verdubbelen of aan te passen. Het vergt vele publieke miljarden en enorme inspanningen van netbeheerders. Daarnaast staat de opwekking van hernieuwbare elektriciteit nog in de kinderschoenen. Ter illustratie: op het terrein van de Hemwegcentrale glinsteren liefst 6440 zonnepanelen. Uitsluitend als de zon schijnt produceren die panelen net zoveel elektriciteit in een jaar als de voormalige kolen-

‘Terugdraaien naar centraliseren zou een schijnoplossing zijn’

centrale in een uur. Financieel nopen omstandigheden tot sanering van subsidiestelsels, zelfs voor windparken op zee. In een tijd van lage olieprijs en elektriciteitsprijzen, als gevolg van vraaguitval en/of groeiend aanbod, is dat voor investeerders en ware uitdaging. Particulieren worden in de nabije toekomst vrijwel zeker geconfronteerd met een stagnerende tot een dalende koopkracht. Dan zelf investeren in woningisolatie en energie installaties vraagt wel heel veel overtuiging. Vakmensen zijn nu al schaars.

“Het ‘kunnen’ kent meerdere kanten. De moeilijkste kant hierin is vaak ons eigen gedrag: écht met open vizier samenwerken vanuit gemeenschappelijk belang. Zodat we bijvoorbeeld niet lokaal oplossingen realiseren met voordelen voor de één, terwijl we daarmee de maatschappelijke kosten van morgen verhogen voor ons allen. De juiste houding maakt dat de kennis en kunde ook leiden tot wat we willen: een versnelling naar een slimme en duurzame energievoorziening.”

Emiel Bodewes,  
strateeg en programmamanager Warmte Alliander

Elektriciens zijn amper nog beschikbaar voor voorheen reguliere werkzaamheden, want zij worden door hogere uurtarieven naar de thans nog gesubsidieerde energietransitie gezogen. Vakmensen opleiden kost tijd en vergt een mentaliteit van dienstbaar aanpakken in plaats van het op brede schaal normaal geworden weg organiseren van verantwoordelijkheden. Kennisontwikkeling op hoge scholen en universiteiten is nog voornamelijk sectoraal technisch, terwijl juist slagen te maken zijn in het combineren van opgaven zoals energietransitie, woningbouw, industrie, mobiliteit en voedselproductie.

## Gemeenten cruciale spelers

Na decennia van decentraliseren van tal van beleids-terreinen ligt de oplossing niet in het weer terugdraaien en dus centraliseren. Dat zou een schijnoplossing zijn die schaarse publieke middelen verslindt en die over het hoofd ziet dat juist op rijksniveau de publieke kennisinfrastructuur is kaalgeslagen en dat kennis en kunde niet als producten zijn in te kopen.

‘Wethouders staan aan de lat om het verschil te maken’

Met een knipoog naar de corona-aanpak is zogeheten *multi-level-governance* met complementaire verantwoordelijkheden geboden. Op rijksniveau gaat het om eenduidige en langjarig vastgelegde spelregels inclusief fiscale aspecten. Energieplanning overstijgt immers vele bestuursperiodes en met jobbeleid zijn sluitende businesscases schier onmogelijk. Op gemeentelijk niveau gaat het om maatwerk en brede acceptatie. Wethouders staan aan de lat om het verschil te maken. →

“Als gemeente moeten we stevige regie pakken zodat de transitie ook echt met duurzame bronnen en technieken gebeurt tegen zo laag mogelijke kosten voor onze inwoners en bedrijven. Hoe? Opbrengsten investeren in transitie en eindgebruikers financieel laten participeren in projecten voor duurzame opwek of de warmtevoorziening. Verder ervaring opdoen in pionierbuurten en een samenhangende integrale visie maken over de verdeling van energiebronnen, het mobiliseren van onze inwoners en een duidelijke rol van de gemeente in de warmtemarkt samen met het lokale en regionale netwerk van partners. Dat laatste buiten de bestaande kaders, innovatief. Dat past bij Eindhoven, maar daar hebben we het Rijk voor nodig qua regelgeving en financiering.”

Rik Thijs,  
wethouder van Klimaat & Energie, gemeente Eindhoven

## → Aanbevelingen voor gemeenten

Ik wil hier een aantal aanbevelingen geven voor gemeenten om hen maximaal te bedienen.

- Stimuleer minder energieverbruik letterlijk in alles. Elke Joule besparing vermindert de productienoodzaak met drie Joules en vermindert ook de kans op verrommeling van de leefomgeving.
- Werk binnen het College collegiaal samen en verbindt energietransitie aan andere majeure opgaven zoals woningbouw (minimaal BENG en circulair bouwen), industrie (circulariteit en benutten van restwarmte), mobiliteit (minder auto's) en voedselproductie (integrale kosten-baten afwegingen).
- Wees permanent alert op kansen in combinatie met acceptatie, zonder te drammen en tegen de haren in te strijken. Het hanteren van jaartallen in de toekomst is een middel om vaart te houden, maar het is geen dogma. Het gaat om het vasthouden van een geleidelijk te ontstane beweging.
- Sta open voor innovaties en experimenten en benut publiek grondbezit waar nodig en mogelijk. Accepteer dat niemand de energiewijsheid in pacht heeft en dat we risico's zullen moeten nemen om echt verder te kunnen komen. Standpunten zijn per definitie startpunten, ook in de politiek.
- Waak voor 'snelle jongens' die buitenproportionele winsten boeken op noden van het collectief. Waar dit beeld ontstaat, kalft het enthousiasme in rasse schreden af. Stuur eerder aan op de mogelijkheid van proportionele financiële participatie zoals bij wind-turbines langs de A16. ←

### Regionale Energie Strategieën

Een van de afspraken uit het Klimaatakkoord 2019 is dat 30 energieregio's in Nederland onderzoeken waar en hoe het best duurzame elektriciteit op land (wind en zon) opgewekt kan worden, en welke warmtebronnen te gebruiken zijn zodat wijken en gebouwen van het aardgas af kunnen. In een Regionale Energiestrategie (RES) beschrijft elke energieregio zijn eigen keuzes. Het Nationaal Programma RES ondersteunt de regio's bij het maken van de RES. De deadline voor oplevering van de RES'en is als gevolg van de coronacrisis opgeschort naar 1 juli 2021.

[www.regionale-energiestrategie.nl](http://www.regionale-energiestrategie.nl)

#### INFORMATIE

Peter van Rooy is directeur van kenniscoöperatie NederLandBovenWater en auteur van de publicatie Energietransitie als Gebiedsontwikkeling. [www.nlbw.nl](http://www.nlbw.nl)



# Ontwerpen aan steden in de stad

## Omgevingsvisie Amsterdam 2050

Net zoals veel andere gemeenten werkt ook Amsterdam aan haar omgevingsvisie. Om ideeën te verzamelen voor de ontwikkeling van de stad organiseert de gemeente in samenwerking met architectuurcentrum ARCAM een ontwerpmanifestatie. Samen met zes ontwerpteams worden antwoorden gezocht op de vraag wat voor stad Amsterdam wil zijn in 2050. Hoe blijft de stad leefbaar? Waar is ruimte te vinden voor nieuwe parken en woningen? Wat kan wel en niet met het oog op klimaatverandering en verdichting?

De bijdragen aan de omgevingsvisie-in-warding worden vanwege de coronacrisis in juli online gepresenteerd. Iedereen kan dan reageren op de plannen. Vooruitlopend hierop sprak Vincent Kompiers met Flora Nycolaas, procesbegeleider en stedenbouwkundige Ruimte en Duurzaamheid bij de gemeente Amsterdam en Abel Coenen, landschapsarchitect bij ECHO Urban Design. VINCENT KOMPIERS